

Zes jaar broedvogelinventarisaties in Ruigoord Hoe lang nog?

Hans Groot

Inleiding

In Fitis 29 (2) is voor het laatst kond gedaan van de broedvogelinventarisaties van het bedreigde natuurgebied Ruigoord. Inmiddels zijn weer twee jaar voorbij en kan opnieuw de balans opgemaakt worden. In dit artikel worden de resultaten van de broedvogelinventarisaties in 1989-1994 kort besproken. Tevens wordt ingegaan op de voortdurende bedreigingen voor dit gebied.

Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied Ruigoord is genoemd naar het gelijknamige dorpje in het opgespoten deel van de Houtrakpolder. In figuur 1 is de ligging van het gebied weergegeven. De gebiedsgrenzen zijn in 1993 enigszins aangepast om de inspanning hoofdzakelijk te concentreren op het opgespoten deel, 400 ha groot. Voor de resultaten maakt dit weinig uit; de voor de inventarisatie belangrijkste soorten bevinden zich vrijwel alle op het opgespoten terrein. Alleen voor de Fuut, de steltlopers en de eendesoorten betekent het een wezenlijke verandering.

Het gebied ligt in de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude, maar is eigendom van de gemeente Amsterdam. Vanaf het eind van de jaren vijftig heeft deze laatste gemeente delen van de Houtrakpolder opgespoten met zeezand en slib ten behoeve van industrievestigingen. Doordat deze uitbleven, heeft het gebied zich volgens natuurlijke successieprocessen als een waardevol natuurgebied kunnen ontwikkelen. De wijze van opspuiten leidde tot het ontstaan van hogere, droge delen en lagere, natte delen. De vegetatie is dan ook gevarieerd. Op de hoogste delen domineren verschillende kruiden en grassen; de iets vochtiger plaatsen zijn begroeid met Duindoorn, Ruwe Berk en verschillende wilgesoorten. De laagste delen bestaan uit rietvelden met opslag van wilgen en Ruwe Berk. Deze delen zijn ook befaamd vanwege de rijkdom aan verschillende soorten orchideeën. In het ZO-deel ligt een niet meer in gebruik zijnde slibdepot van de suikerfabriek uit Halfweg. Ten noorden van de Noorderweg liggen enige percelen bouwland in het onderzoeksgebied.

Het enige beheer vindt plaats door een rietsnijder ten behoeve van de rietteelt. Ieder voorjaar worden de grootste rietvelden gemaaid. Voor een uitgebreidere beschrijving van het gebied wordt verwezen naar Groot & van Leeuwen (1991).

Figuur 1. De ligging van Ruigoord in atlasblok 25-23. Het onderzoeksgebied is zwart omlind.

Broedvogelinventarisaties

De inventarisaties zijn gedaan in het kader van het landelijk monitoring onderzoek van de Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek (SOVON). Voor het Bijzondere Soorten Project (BSP; vanaf 1993: K/Z/S Kolonie-, Zeldzame en Schaarze soorten) is een select aantal soorten geïnventariseerd. Vanaf 1993 is dit een standaardlijst, voorgeschreven door SOVON. In 1994 zijn ten behoeve van het Avifaunaproject van Amsterdam de algemene soorten kwalitatief bij het onderzoek betrokken.

De gehanteerde methode is de overbekende uitgebreide territoriumkartering (Van Dijk, 1993). Gemiddeld acht maal per jaar is het gebied in de vroege ochtenduren bezocht en een- tot driemaal in de avond.

De inventarisaties zijn uitgevoerd door het vaste duo Guido van Leeuwen en Hans Groot. Evert van Huijssteeden en Steve Geelhoed hebben ook diverse bezoeken voor hun rekening genomen. Daarnaast zijn door de jaren heen veel mensen mee geweest. In 1994 deed Karin Tromp een veldwerkstage voor de Hogeschool Holland en vergezelde ons bij de inventarisaties.

Resultaten

In tabel 1 is een overzicht gegeven van de resultaten van de broedvogelinventarisaties in 1989-1994. De gemiddelde dichtheden hebben betrekking op de gehele periode en zijn berekend door het totaal aantal territoria te delen door de totale oppervlakte (alle jaren gesommeerd). Dit is alleen gedaan voor soorten die uitsluitend in het gebied voorkomen zoals dat vanaf 1993 wordt geïnventariseerd.

Uit de tabel blijkt dat Ruigoord een waardevol gebied is voor enkele soorten moerasvogels. Jaarlijks broeden er Dodaarsen op of rond het slibdepot. Erg leuk was de vaststelling van een territorium van de Roerdomp in een rietveld in het ZO van het gebied. Deze soort is een zeer onregelmatige broedvogel in onze regio. De Bergeenden in het gebied broeden onder andere in de riethopen die de rietsnijder opslaat.

Helaas broeden er geen roofvogels meer in het terrein. De Patrijzen komen voor op de droogste delen, aan de randen van het gebied en kunnen wellicht op de akkers van de Houtrakpolder broeden.

Het incidentele voorkomen van Kwartel (ook langs de grenzen) en Porseleinhoen (in de vochtigste stukken) geeft het inventariseren 's avonds extra cachet.

Voor het eerst konden in 1994 geen broedgevallen van de Kluut worden vastgesteld op het slibdepot of de akkers ten noorden van de Noorderweg. Wellicht zijn de bassins in het slibdepot

Tabel 1. Aantallen territoria en gemiddelde dichtheden per 100 ha van de onderzochte soorten in Ruigoord in 1989-1994. De gegevens hebben betrekking op het onderzochte gebied met de grenzen van 1993. Een - betekent dat de soort niet onderzocht is in het betreffende jaar.

Soort	89	90	91	92	93	94	Dichth
Dodaars	2	3	1	1	1	2	0.4
Fuut	3	3	5	4	6	-	1.1
Roerdomp	0	0	0	0	1	0	0.04
Bergeend	3	5	3	4	4	5	1.0
Krakeend	0	0	2	1	0	1	0.2
Bruine Kiekendief	2	1	0	0	0	0	0.1
Torenvalk	1	1	1	0	0	0	0.1
Boomvalk	0	0	1	0	0	0	0.04
Patrijs	5	4	5	2	3	3	0.9
Kwartel	1	0	0	0	0	1	0.1
Waterral	11	6	0	4	2	11	1.4
Porseleinhoen	1	0	0	0	1	0	0.1
Kluut	7	4	2	5	3	0	0.9
Kleine Plevier	1	1	0	2	0	0	0.2
Bontbekplevier	1	1	1	1	0	0	0.2
Watersnip	0	2	2	2	0	0	0.3
Wulp	4	4	5	0	0	0	0.5
Stormmeeuw	1	1	0	0	0	0	0.1
Ransuil	2	4	1	2	1	2	0.5
Groene Specht	1	1	1	1	1	0	0.2
Veldleeuwerik	-	-	-	-	6	-	1.5
Nachtegaal	1	0	1	3	5	6	0.7
Noordse Nachtegaal	0	0	0	0	1	0	0.04
Blauwborst	17	23	26	56	67	82	11.3
Roodborsttapuit	0	0	0	0	0	1	0.04
Sprinkhaanzanger	23	37	28	43	34	54	9.1
Snor	0	1	1	0	0	0	0.1
Rietzanger	32	37	29	26	28	16	7.0
Baardmannetje	3	2	0	1	0	1	0.3
Buidelmees	0	0	0	1	3	2	0.3
Wielewaal	1	1	0	0	1	0	0.1
Putter	0	1	2	3	6	1	0.7

te verruigd. Dat zou ook de afwezigheid van Bontbek- en Kleine Plevier kunnen verklaren. Andere soorten die verdwenen zijn betreffen Watersnip en Wulp. Jaarlijks broeden er Ransuilen in de wilgen, maar het broedresultaat (op grond van piepende, be-

delende jongen) wisselt. In 1994, een beroerd muizenjaar, werden wel twee territoria vastgesteld, maar zijn geen jongen waargenomen. In 1993 is de Veldleeuwerik in de inventarisaties betrokken in verband met een SVN-onderzoek naar het voorkomen van deze soort in Noord-Holland. De territoria werden alle op de droge delen gevonden. De Nachtegaal neemt gestaag toe. Groot was de verrassing en consternatie toen in 1993 een langdurig zingend mannetje Noordse Nachtegaal werd aangetroffen. Op grond van de criteria (Van Dijk, 1993) is er sprake van een territorium.

Ruigoord is vermaard om de hoge aantallen Blauwborsten die er te bewonderen zijn. Het aantal territoria blijft een stijgende lijn vertonen. Bijzonder is het territorium van een paartje Roodborsttapuiten in 1994. Buiten de duinen en het Gooi worden in Noord-Holland zelden territoria gevonden. Door het opspuiten zijn stukken 'kunstduinlandschap' ontstaan, die deze soort blijkbaar aantrekken. Er zijn geen jonge vogels waargenomen.

Naast de Blauwborst is de Sprinkhaanzanger de meest karakteristieke soort van Ruigoord. Het is bekend dat deze soort van jaar op jaar in wisselende aantallen kan voorkomen. De gemiddelde dichtheid van de Sprinkhaanzanger ligt veel hoger dan in onze duinstreek (Groot, 1994). De Rietzanger had in 1994 een slecht jaar in Ruigoord; voor het eerst werden minder dan 20 territoria aangetroffen. Het Baardmannetje weet zich gelukkig te handhaven als broedvogel in het gebied. In 1994 vlogen er verschillende jongen uit.

De Buidelmees tenslotte lijkt zich definitief gevestigd te hebben. Zowel in 1993 als in 1994 vlogen uit één nest jongen

Tabel 2. Soorten broedvogel die in 1994 kwalitatief zijn vastgesteld.

Fuut	Heggemus	Staartmees
Wilde Eend	Roodborst	Pimpelmees
Fazant	Boerenzwaluw	Koolmees
Waterhoen	Merel	Vlaamse Gaai
Meerkoet	Zanglijster	Ekster
Kievit	Bosrietzanger	Kauw
Scholekster	Kleine Karekiet	Zwarte Kraai
Holeduif	Braamsluiper	Spreeuw
Houtduif	Grasmus	Huismus
Turkse Tortel	Tuinfluitier	Vink
Tortel	Zwartkop	Groenling
Koekoek	Tjiftjaf	Kneu
Winterkoning	Fitis	Rietgors

uit. Dit fraaie vogeltje met zijn fijne geluid en kunstige nest is een ware aanwinst voor de regio! Op 10 april 1995 is er een Buidelmees waargenomen tijdens het bouwen van een nest in een Berk.

In tabel 2 worden de soorten vermeld die in 1994 kwalitatief zijn vastgesteld als broedvogel in het gebied. Met name de Fitis is een zeer talrijke verschijning. Ook Kleine Karekieten, Bosrietzangers en Rietgorzen zijn bepaald niet schaars. In 1994 zijn dus in totaal 55 soorten broedvogels vastgesteld.

Toekomst van het gebied

In het vorige artikel over Ruigoord in Fitis is het sombere scenario geschetst dat voor het natuurgebied dreigt (Groot, 1993). De gemeente Amsterdam wil dwars door het gebied een nieuwe insteekhaven vanuit het Noordzeekanaal aanleggen. Rond deze haven zal zich overslagindustrie moeten vestigen. Ondanks langdurig verzet van de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude, voorziet het laatste bestemmingsplan toch in de aanleg van deze haven. Hiertegen is bezwaar aangetekend door de brede actiegroep Ruigoord Ongehavend. Momenteel ligt het beroep bij de Raad van State die de definitieve uitspraak over het lot van het gebied moet doen. Het is onbekend wanneer deze uitspraak zal vallen, maar ze zal zeer vermoedelijk negatief uitpakken voor Ruigoord. Ofschoon het gebied oorspronkelijk opgespoten is ten behoeve van industriële vestigingen, wordt door verschillende deskundigen aan het economische nut van de aanleg getwijfeld.

Wellicht dat we in het voorjaar van 1995 voor het laatst kunnen genieten van de Blauwborsten en Rietorchissen.

Literatuur

- Dijk, van A., 1993. Handleiding SOVON broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Groot, H. & G. van Leeuwen, 1991. Opspuitterrein Ruigoord nader bekeken. Fitis 27 (1): 2-17.
- Groot, H., 1993. De ontwikkeling van de broedvogelstand van Ruigoord versus de dreigende aanleg van de Afrikahaven. Fitis 29 (2): 62-73.
- Groot, H., 1994. Enige resultaten van het BSP-onderzoek in de Kennemerduinen en Duin & Kruidberg. Fitis 10 (4): 182-190.

Hans Groot, J.T. Cremerlaan 72, 2071 SP Santpoort-Noord.